

Όσα ο χρόνος δεν έσβησε

(απόσπασμα από το ομώνυμο βιβλίο)

Της Βασιλικής Παπαβασιλείου-Στεφανάκη

Όλη τη νύχτα, διηγείται η μητέρα, έμειναν μέσα στις σπηλιές, σαν τους πρώτους χριστιανούς, στους Αγίους Θεοδώρους. Μετά την εκτέλεση, οι φωτιές που άναψαν οι χιτλερικοί σκέπασαν όλα τα Καλάβρυτα και έκρουσαν τον ήλιο που είχε κοκκινίσει ολόκληρος. Κλάματα των γυναικών, σπαραχτικά, ακούγονταν που σου 'σκιζαν την καρδιά.

Ο Ντίνος (εν. τον δεκατετράχρονο εξάδελφό της Ντίνο Δημόπουλο που εκτελέστηκε) πέρασε για μια στιγμή, το πρωί της ημέρας εκείνης, από το σπίτι μας και λέει στον πατέρα: «Θείε, θέλω να μείνω να πάμε μαζί στη συγκέντρωση». Ο πατέρας τον υπεραγαπούσε, γιατί ήταν στοχαστικό παιδί, καλοφτιαγμένο, γερό στα γράμματα και επιπλέον είχε αισθήματα περίφημα. Λυπόταν, προσφερόταν... Όμως την τελευταία στιγμή άλλαξε γνώμη, λες κι η μοίρα το 'θελε έτσι. «Ας πάω καλύτερα με τον πατέρα μου», είπε, «μήπως ανησυχήσει και με γυρεύει».

«Ίσως τον έσωζα», όλο λέει ο πατέρας και κλαίει «αν έλεγα την ηλικία του, γιατί ήταν ανήλικος».

Δεν σταματάει να μιλάει η μητέρα, κλαίγοντας συνέχεια. Ένας Γερμανός, από αυτούς που είχαν επιτάξει το σπίτι μας, τη ρωτούσε αν γνώριζε που πήγαν τους τρεις Γερμανούς που είχαν συλλάβει αιχμαλώτους. Η μητέρα ήξερε. Γύρισε στο διερμηνέα και λέει: «Πες του, εγώ δε βγαίνω έξω, έχω άρρωστο τον άντρα μου», εννοεί τον πατέρα που έχει το έλκος σε έξαρση. «Δεν ξέρω», του λέει. Της απαντάει: «Δεν ξέρω, δεν ξέρω», και την ειρωνεύεται κρατώντας στο χέρι του μια χειροβομβίδα, που πρώτη φορά είδε στη ζωή της... για να την κάνει να φοβηθεί...

Οι τρεις λοιπόν αυτοί Γερμανοί που εκρατούντο εκτελέστηκαν. Ζήτησαν τον πατέρα να πάει με τους αντάρτες στη φυλακή που εκρατούντο οχ Γερμανοί. Τι τραβούσε ο καημένος ο πατέρας που τον ζήτηγαν, και τι να κάνει. Παρακαλούσε να βρισκόταν κι άλλος για να ακούει... Πότε προσπαθούσε να σώσει τους αριστερούς, που τα παιδιά τους ήσαν στο βουνό, και πότε τους κατοίκους...

Μάλιστα τον πατέρα ενός αντάρτη, που τον ξεσπίτωναν για να του κάψουν το σπίτι, κατάφερε να του επιτρέψουν να βγάλει όλα τα κουφώματα και μετά να το κάψουν. Ήταν διαταγή.

Ακόμα διηγείται η μητέρα πως, λίγο πριν από την εκτέλεση, πήγαν στο σπίτι μας ο Φεφές και ο Παπαντρέου (γονείς των επιζώντων) και κάθισαν στα σκαλάκια του σπιτιού μας. Κλαίγοντας έλεγαν στον πατέρα: «Τι να κάνουμε, κ. Παπαβασιλείου; Μας ζητάνε (εννοούν τους Γερμανούς) τόσο αλεύρι που δεν έχουν όλα τα Καλάβρυτα... πού θα το βρούμε...»

Απελπισμένος και ο πατέρας...

Εκείνο το πρωινό, πριν ακόμα εκτελέσουν τους ογδόντα Γερμανούς, πήραν τον πατέρα για τους τρεις αιχμαλώτους.

Τον κάλεσε η Πολιτοφυλακή (αντάρτες) και τον διέταξαν να τους κάμει το διερμηνέα. Ήταν φοβερό γιατί δε βρισκόταν άλλος μπροστά που να γνωρίζει τη γλώσσα. Μεγάλη η ευθύνη.

Μόλις τον είδαν οι Γερμανοί, φοβισμένοι, τον ρώτησαν τι θα τους κάνουν. Ο πατέρας, όταν τους είδε με τα τραύματα, τους είπε: «Μη φοβόσαστε. Οι Έλληνες είναι μεγαλόψυχοι και θα σεβαστούν τους τραυματίες». Έτσι πίστευε ο πατέρας. Βγήκαν από τις φυλακές, ακολούθησε και ο πατέρας. Τράβηξαν προς το δρόμο της Αγίας Λαύρας. Ο πατέρας φαντάστηκε πως πήγαιναν προς το Μοναστήρι. Μόλις περπάτησαν αρκετά προς την τοποθεσία Καλαβρυτινή, γυρίζει ένας γενειοφόρος και λέει στον πατέρα: «Γύρισε πίσω, γέρο». Τι να κάμει και ο πατέρας... Ήταν η φωνή του άγρια, τότε ο πατέρας ήταν εξήντα έξι χρόνων... τι να κάνει... πήρε το δρόμο του γυρισμού σκεφτικός. Από τη φύση του σπλαχνικός και ενάντιος σε κάθε πόλεμο και βία λυπόταν όλα τα νιάτα... που χάνονταν.

Μόλις μπήκε στην πόλη των Καλαβρύτων, τον πληροίασε ένας τραπεζικός υπάλληλος ευγενέστατος (ξένος). Φαινόταν ταραγμένος. «Κύριε επιθεωρητά, τι γίνεται;» Δεν πρόφτασαν να τελειώσουν τη φράση τους και ακούστηκαν πυροβολισμοί. Κατάλαβαν. Τους είχαν εκτελέσει εκεί, στα Λατομεία. Σε λίγες μέρες ήρθαν άλλοι Γερμανοί αξιωματικοί και διέταξαν νεκροψία. Πάλι τραβούσαν τον πατέρα τον καημένο... Τους βρήκαν κακοποιημένους και τότε ο πατέρας... τι να κάνει... βεβαιώνει τους Γερμανούς πως έγινε από την πτώση και όχι από χτυπήματα των ανταρτών...

Τα είπε αυτά γιατί γνώριζε τι θα πλήρωναν για αντίποινα οι συγγενείς των ανταρτών... Έτσι γινόταν τότε.

Ύστερα ήρθε το ολοκληρωτικό... το γκρέμισμα από τη χαράδρα των ογδόντα... Τι περίμεναν λοιπόν... αυτά λέει και κλαίει η μητέρα...

Τουλάχιστον, λέει, ας κατέβαιναν τη μέρα της εκτέλεσης μερικοί αντάρτες να ρίχνανε καμιά τουφεκιά, κάποιιοι θα σκοτώνονταν, κάποιιοι θα γλίτωναν... ποιος ξέρει. Τι τα θέλει τώρα να τα λέει...

Τη μέρα εκείνη τη φοβερή, λέει η μητέρα, την ώρα που έφταναν στην πλατεία οι δυο τους, μπροστά τους βρέθηκε ο Γερμανός που έμενε στο επιταγμένο σπίτι μας. Γυρίζει ο πατέρας και του λέει γερμανικά: «Προσέξτε, αν κάνετε κακό θα σας γράψει η Ιστορία με μαύρα γράμματα». Ένας κατώτερος του έδωσε μια σπρωξιά που η μητέρα τρόμαξε... ήταν πολύ αδύνατος και το κρύο περόνιαζε... Χιόνια, τα γύρω βουνά γεμάτα... είχε ριγμένη μόνο την κουβέρτα που είχε υποχρέωση να έχει μαζί του και κρύωνε. Έτσι ήταν η διαταγή. «Μια κουβέρτα και μιας μέρας φαγητό». Έτσι προχώρησαν και έφτασαν στο σχολείο, εκεί που γινόταν ο χωρισμός γυναικών από τους άντρες, παιδιών και υπερηλίκων.

Όλη μέρα η μητέρα λέει τα ίδια:

«Κάρβουνο όλα, πάνε οι άνθρωποι. Τι κάνανε, γιατί;» Είχε δει τόσα μυαλά

χυμένα, τόσες γυναίκες να τρέχουν ν' αναγνωρίσουν στα πτώματα τα αγαπημένα τους πρόσωπα... Άντρας κανένας, ούτε παπάς για να τους θάψει. Περίμεναν από τα γύρω χωριά, μα που να φανούν... Φόβος!... Μόνες να προσπαθούν να τους θάψουν... Δεν τα ξεχνάει.

Έμεινε λίγο η μητέρα να φροντίσει την αδερφή της με τα τέσσερα ορφανά, ώσπου να την πάρουνε οι κουνιάδοι της στην Πάτρα. Τους στέγασε κάτω από την ταράτσα του σπιτιού μας. Το μπετόν δεν είχε καεί. Σωστό δράμα. Έβαλαν γύρω κουβέρτες, άναβαν φωτιά για να μην πεθάνουν από το κρύο (παγερός ο Δεκέμβρης στα Καλάβρυτα), οι καπνοί να τους πνίγουν, τα παιδιά να κλαίνε και να κρατάνε τη μάνα τους από το χέρι, να τρέμουν μην ξαναφανούνε οι Γερμανοί... τα σκυλιά να αλυχτάνε... δίπλα σ' αυτά η πείνα... Εφιαλτικές νύχτες!...

Αυτά λέει η μητέρα και βρίζει τους αντάρτες και λέει αυτοί φταίξανε. Ο άντρας μου, παθιασμένος με την Αντίσταση, δε θέλει να τα ακούει και έχουμε καινούριους καβγάδες. Η μητέρα μου, από γεννησιμιού της συντηρητική τα φορτώνει όλα τα λάθη σ' εκείνους. Ο πατέρας μου, όταν σιγά σιγά συνήλθε, έβαλε τα πράγματα στη θέση τους. Ο καλός και λογικός πατέρας!